

Ваховська О. В.

Київський національний лінгвістичний університет

**ЗНАКО-СИМВОЛІЧНА ПРИРОДА СЛОВА ЯК ОДИНИЦІ
МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ: ЕВОЛЮЦІЙНИЙ АСПЕКТ –
ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ**

У статті у загальному вигляді сформульовано лінгвістичну проблему виникнення, буття й еволюції слова як одиниці національно-мовної картини світу, наділеної знако-символічною природою. Запропоноване формулювання інтегрує проблематику порівняльно-історичного мовознавства, когнітивної лінгвістики, когнітивного перекладознавства, семіотики, психології, філософії мислення тощо. Дослідження сформульованої проблеми передбачає реконструкцію на основі (пра)мовних даних структур примітивної і сучасної свідомості, з акцентом на виявлення у діахронії і синхронії зв'язків між цими структурами, відповідальних за панхронічні механізми динамічної організації картин світу носіїв різних мов як витоків відповідних національних культур.

За використання теорії керованого образами тлумачення слова, авторкою розробляється методологія семантичної реконструкції, за якої слово аналізується у якості знака-символа, що дозволяє виявити і пояснити механізми й продукти бачення і розуміння світу носіями різних мов, із твердженням того, що як для окремих індивідів, так і для окремих народів це бачення і розуміння є своєрідним, неповторним – й, важливо, з показом того, яким саме це бачення і розуміння є. Тлумачення слова визначається як творчий акт, за якого словесний знак наділяється значенням і, навпаки, значення передається через словесний знак. Тлумачення слова відбувається завдяки репрезентаційним властивостям мислення й задіює нейрофізіологію людини як виду із особливим утіленням. Механізм тлумачення слова, пояснюваний авторкою у термінах обернення значення слова на ментальний образ, визначає знако-символічну природу слова й є панхронічним.

Ключові слова: діахронія, знак, знако-символічна природа слова, концептуальна картина світу, ментальний образ, мислення, мовна картина світу, національна культура, панхронія, свідомість, семантична реконструкція, символ, синхронія, слово, тлумачення.

На початку було Слово
Іоанн Богослов

У створенні мови немає сваволі
О.О. Потебня

... кожна мова малює магічне коло навкруг народу, якому вона належить,
коло, з якого не вийти, окрім як переступивши з цього кола в інше
В. фон Гумбольдт

Постановка проблеми. Статтю присвячено загальному формулюванню лінгвістичної проблеми виникнення, буття й еволюції слова як одиниці національно-мовної картини світу, наділеної знако-символічною природою. Дослідження означеної проблеми наразі розробляється нами як таке, що має виконуватися за інтегрування доробку когнітивної лінгвістики (когнітивної семантики, разом із напрацюваннями структуралістської семантики, що їй передувала) [5; 11; 12; 20; 21;

36; 73; 75; 76; 77; 78; 93; 94], порівняльно-історичного мовознавства (преструктуралістської історичної семантики, класичної індоєвропейстики, когнітивної лінгвокомпаративістики) [3; 4; 13; 14; 18; 19; 44; 53; 83; 86; 88], когнітивного перекладознавства [6; 8; 59; 60; 61; 62; 67; 74; 80; 81; 82; 84; 85], когнітивної науки (комп'ютерної науки і теорії штучного інтелекту [22; 26; 27; 32; 35; 43], комп'ютерної лінгвістики [65; 79; 90]), семіотики [37; 54; 98], психології [25; 30; 33; 38; 40; 47; 52;

68; 69; 70; 71; 72], архетипної психології [45; 49; 50; 51], філософії мислення [24; 29; 41; 55; 57; 58; 63; 64] тощо; див. огляди [2; 7; 9; 10; 17; 97; 99], методологічні засади [48; 66; 53; 87; 89]. Стаття¹ включає окремі фрагменти наших робіт [4; 6; 8; 74; 75; 79; 85], переосмислені в її контексті.

Постановка завдання. Дослідження задумане як конструктивна взаємодія когнітивної лінгвістики і когнітивної лінгвокомпаративістики, спрямована на створення й пояснення нового знання про слово, з таким розумінням природи слова у холистичній онтології світу, яке знаходиться між, через та поза названими дисциплінами одночасно: «Чи дозволиш Ти нам узяти більше, ніж Ти дав?» [15, с. 57]. Дослідження передбачає наукову творчість у тому евристичному просторі, куди своєчасно запрошує те широке призначення, яке професор Корольова А.В. надає методу лінгвістичної реконструкції у когнітивній лінгвокомпаративістиці: це – **реконструкція на основі (пра)мовних даних структур первісної і сучасної свідомості**, з акцентом на виявлення у діахронії і синхронії зв'язків між цими структурами, відповідальних за панхронічні механізми динамічної організації картин світу носіїв різних мов як витоків відповідних національних культур [14, с. 95].

За використання теорії керованих образами тлумачення слова [82; 85], нами розробляється **методологія семантичної реконструкції**, за якої слово як одиниця картини світу аналізується у якості знака-символа, що дозволяє виявити і пояснити механізми й продукти бачення і розуміння світу носіями різних мов, із твердженням того, що як для окремих індивідів, так і для окремих народів це бачення і розуміння є своєрідним, неповторним – й, важливо, з показом того, яким саме це бачення і розуміння є.

Тлумачення слова визначаємо як творчий акт, за якого словесний знак наділяється значенням і, навпаки, значення передається через словесний знак. Тлумачення відбувається у мисленні й як таке стає можливим завдяки репрезентаційним властивостям людського мислення. Кероване образами тлумачення слова задіює (нейро)фізіологію людини як виду із осібним утіленням; механізм тлумачення слова, пояснюваний нами у термінах обернення (значення) слова на ментальний образ, є панхронічним: він виник і зберігся в еволюції людини, як, наприклад, і механізм травлення їжі.

¹ Ця стаття перегукується з нашим рукописом «Знако-символічна природа слова як одиниці мовної картини світу: еволюційний аспект – програма трансдисциплінарного дослідження», який наразі готується до публікації.

Аналіз дотичних публікацій. *Слово* – мінімальна вільна форма, яка у природній мові зустрічається сама по собі й є при цьому змістовною, значущою [28], тобто такою, що має осібне мовне значення як вміст певної мовної форми. Слова слугують маніфестації – *явленню* – у мові окремих концептів, і як такі є визначальними для реалізації мовної здатності людини, адже зв'язок когніції і комунікації, концептуальної і мовної картин світу здійснюється саме через посередництво слова (цит. за [75, с. 76]).

Слова є одиницями мовної картини світу, яка, як частина до цілого, відноситься до концептуальної картини світу: мовна картина світу є тією частиною концептуальної картини світу, яка «схоплена» мовними знаками – *явлена*, маніфестована, об'єктивована ними (див. [39]). **Концептуальна картина світу** складається з концептів як оперативних одиниць мислення й як така має більшу семантичну ємність у порівнянні з мовною картиною світу. Кожен із концептів укладається у цілісний культурно-специфічний образ світу у мисленні людини; пор. *картина світу* (англ. *a worldview*) «образ всесвіту; всеосяжне уявлення про всесвіт і про місце у цьому людства» [34]. **Мовна картина світу** уміщує знання в мові, *явлене* у системі мовних значень, й знання мови як системи мовних форм. Знання в мові є результатом пізнання (не)матеріального світу людиною у процесах концептуалізації і категоризації сутностей цього світу [97; 99].

Виклад основного матеріалу дослідження. Мовна картина світу не відповідає світу як такому, оскільки мова інтерпретує світ і навіть вибудовує його, конструюючи **символічний простір**, в якому людина живе, осмислює світ і комунікує своє осмислення іншим людям [42]. Конструкти світу як його **репрезентації** у мисленні людини є за своєю природою неповними: світ у них постає викривленим, фрагментарним; ці конструкти є «способами бачення» світу [36, с. 467], за яких формується суб'єктивний **образ** світу, а об'єктивний світ лише моделюється, виходячи із налаштувань утіленого мислення людини як виду [56]: у мовному семіозисі мислення мапує світ, а мова мапує мислення [98].

Мапа «не є тією територією, яку вона репрезентує, але, якщо бути точними, вона має *структуру, подібну* до структури цієї території, чим і пояснюється її користь. <...> Якщо ми замислимося над нашими мовами, ми виявимо, що у найкращому випадку вони мають розглядатися *лише* у якості *мап*. Слово *не* є тим об'єктом, який воно

репрезентує» [54, с. 161] (курсив за оригіналом – *О.В.*). Користування мапами передбачає наявність знаків, якими позначено певну територію, об'єкти в межах цієї території та відношення між ними. Так, слово як мовний **знак** визначається як форма, яка означає щось, що розуміють як її значення; слово як знак – це єдність мовної форми як плану вираження і мовного значення як плану змісту; слово як знак – це форма, яка передає значення людини, яка тлумачить цей знак [97; 98; 99].

Вбудованість слова у картину світу (із розумінням мовної картини світу як образу, «намальованого» словами: англ. *a word* від індоєвропейського кореня **cer-* «горіти, блищати; священний вогонь» > «колір, фарба» > «слово» [83]) зумовлює буття слова не лише як знака, але й як символу. Якщо слово як знак є способом мовного оволодіння, за якого людина освоює світ [92], то слово як **символ** показує своєрідність способу цього освоєння. Первісне слово, символізуючи вогонь як першотворення Божества, освітило архаїчний світ, вихопивши у ньому окремі фрагменти: образи, які людина «побачила» у цьому світлі, постали її картиною світу – своєю, неповторною. **Слово-символ**, чия форма (візуальна – графічна – й звукова) утворює разом із значенням синкретичну священну цілісність, в еволюції людства передувало **слову-знаку**, чий форма і значення мають між собою довільний зв'язок: ця довільність творилася поступово із тим, як священна цілісність розпадалася, і слово-символ поволі ставало словом-знаком, втрачаючи свою початкову образну мотивованість, яка досі й тримала цілісність до купи [16].

Слово-символ є семіотичною формулою певного міфопоетичного – архаїчного, культурно значущого – образу, який в момент створення цього слова постав перед людиною у її пізнанні світу. **Дописемний міф** осібно розмітив світ, створивши таку мапу цього світу, на якій кожній його сутності відповідає певна мітка, й цією міткою є слово – ім'я, яке людина дала тій чи іншій сутності; пор. [1]. Ця формула від початку була сакральною, адже мала ритуальну функцію згуртування, об'єднання племені або роду перед лицем Божества; ця формула від початку була магичною, адже у ній форма слова табуувала значення цього слова, а значення цього слова – його форму, причому таке табу переважно послуговувалося метафорою, коли в основу імені сутності клався її образ, як-от «коричневий, блискучий» у германському архетипі **beran-/*bernu-* «ведмідь» [16].

Так, первинне найменування сутностей світу, осмислених людиною, було мотивованим арха-

їчною картиною світу, й картини світу, які склалися у різних народів, не збігалися. Архаїчний образ, який мотивував у момент створення слова виникнення у мові саме цього слова в його особній зовнішній формі, визначається О.О. Потебнею як **внутрішня форма слова** (цит. за [82, с. 180]); пор. [46]. Внутрішня форма слова в унікальний спосіб показує, яким є відношення вмісту думки людини до її (людини) свідомості: внутрішня форма слова показує, як уявляється людині її власна думка.

Мовний семіозис, тим самим, залучає три етапи мапування: **концепти** є суб'єктивними ментальними конструктами, в яких інформація про світ зведена до його окремих, змістовних властивостей; **значення слів** уміщують окремі, змістовні властивості відповідних концептів; **внутрішні форми слів** є окремими, змістовними фрагментами значень цих слів [98]. Внутрішні форми слів є архаїчною пам'яттю, спільною для носіїв однієї мови. Навіть коли ця пам'ять стирається, внутрішні форми слів зберігають свій вплив на тлумачувальне мислення мовців, які у спілкуванні інтерпретують вже слова-знаки, не слова-символи, хоча ці останні й залишаються явленими у внутрішніх формах знаків, що інтерпретуються.

Внутрішні форми слів, які, гіпотетично, були основою мовного семіозису, традиційно реконструюються в історичних дослідженнях семантики одиниць мови у вигляді етимологічних значень [16]. **Етимологічне значення** слова є метафоричним і не завжди збігається з вихідним значенням цього слова, але завжди корелює з цим вихідним значенням, продовжуючи або відновлюючи ланцюжок його семантичних трансформацій, залежно від того, як саме дослідник-реконструктор «побачив» той первинний образ, який це значення мотивував [83]. Так, для германського кореня **beran-/*bernu-* значення «ведмідь» є вихідним, а значення «коричневий, блискучий» – етимологічним [16; див. також 91; 96]. У термінах, запропонованих Г. Фреге [37], «ведмідь» – **значення** кореня **beran-/*bernu-* як знака, тоді як «коричневий, блискучий» – **смысл** цього кореня; пор. [23].

Смысл як суб'єктивне відношення людини до пізнаваного світу вирізняється як одиниця мислення; мовне значення як об'єктивно-історичне явище набутого суспільного досвіду вирізняється як одиниця свідомості; у спілкуванні, смысл перекодовується мовцем у значення, а сприйняті слухачем значення перетворюються на смысл [16]. Осмислення світу людиною є тлумаченням світу, за якого людина «бачить» світ із певної точки зору, інтерпретуючи його; інтерпретувати знак – це

взяти його в певний толк, зрозуміти в певний спосіб, освоїти; пор. *тлумачення* і *толк* «ум, розум, розуміння; суть, єство, зміст, смисл, значимість; користь, інтерес».

Когнітивний підхід до розкриття знако-символічної природи слова як одиниці мовної картини світу розвивається нами у межах *теорії керованого ментальними образами тлумачення слів* [4; 6; 8; 74; 80; 81; 82; 84; 85]. Тлумачення слова є «малюванням» образів у мисленні людини, за якого феноменальний, тобто непропозиційний, вміст мислення перетворюється, або, радше, обертається, на вміст пропозиційний (ономасіологічна перспектива; у фокусі – мовець), й навпаки: пропозиційна думка обертається на думку непропозиційну (семасіологічна перспектива; у фокусі – слухач).

Якщо ментальні образи є непропозиційними об'єктами у мисленні [29], то будь-яка природна мова має в своїй основі саме пропозиції [55] як суб'єктно-предикатні відношення, встановлені у думці [11]. Тлумачення слова пояснюємо як *метаморфозу*, яку слово – а точніше, значення слова – зазнає при оберненні на ментальний образ. Ця метаморфоза відбувається у переключенні між слуховим і зоровим *кодами у словесному спілкуванні*, за якого мозок і мислення людини переключаються із слухової на зорову *модальність сприйняття* [8; 74] (див. також [24; 63; 64]).

Словесне спілкування, таким чином, визначаємо як багатоступеневе обернення ментальних образів на слова, і слів на ментальні образи, яке в еволюції передбачене (нейро)фізіологією людини як виду і відбувається (1) на рівні різних *зон мозку*: зорової і слухової, – й (2) на рівні різних *шарів мислення*, а саме там, де вміст найдавніших, найглибших шарів мислення (це архетипи як первинні, вічні образи у колективному несвідомому (за К.Г. Юнгом [49; 51]) обертається на вміст давніх, глибоких шарів мислення (це архетипні образи, які репрезентують архетипи у свідомості [41; 50]) і далі на міради суб'єктивних образів у свідомості індивідів.

Внутрішня форма слова відіграє у цьому оберненні роль *образу-насінини*, з якого у тлумаченні кожного окремого слова має потенцію розвинутися множина ментальних репрезентацій різної міри картинності, й саме у ці образи ця множина має потенцію згорнутися знову [4; 80]; пор. [31; 95]. Внутрішня форма слова забезпечує

цілісне сприйняття зображуваного, на відміну від пропозиції – судження, що, за О.О. Потєбнею, при описі розкладає цілісність на частини [цит. за 80, с. 119]. Так, у пропозиційній думці феноменальний досвід пізнання світу людиною (результатом цього пізнання є картина світу як його образ у мисленні) має бути розкладений на складові: відбувається обернення, метаморфоза ментального образу на значення слова.

Лексичне значення, услід за професором Жаботинською С.А. [11], представляємо у вигляді *семантичної мережі*, структурованої особливими *пропозиціями*, наділеними найвищим ступенем абстракції, або *схемності*; ці пропозиції виокремлюють первинні, примарні концептуальні сутності, якими мислить людина як вид, й визначають ті відношення, мислимі людиною, в які ці сутності можуть вступати між собою: пропозиції є кінцевим набором інструментів пропозиційної думки у її безкінечних конфігураціях. Окрема конфігурація пропозицій показує наповнення пропозиційної думки й дозволяє надати *інтенціональне визначення* відповідного концепту, де кожній пропозиції приписується показник промінантності залежно від кількісної представленості цієї пропозиції у масиві аналізованих мовних даних: так, на основі концептуальної моделі будується модель когнітивна.

Інтенціональне визначення лягає в основу *онтології*, яка показує культурно-специфічне знання про відповідну концептуалізовану сутність (не)матеріального світу, збережене в мові. Математичне обчислення онтології уможливить використання цього знання при створенні *баз даних*, зокрема тих, що застосовуються в системах штучного інтелекту, і не лише, адже унаочненою й обчисленою постане людська думка як така [79].

Висновки. У дослідженні знако-символічної природи слова як одиниці мовної картини світу, яка знаходиться в еволюційній динаміці, інтегровано конструктивні напрацювання когнітивної лінгвістики й провідні здобутки порівняльно-історичного мовознавства, зокрема ті з них, що втілилися у поняттєвому апараті й методологічному інструментарії когнітивної семантики та когнітивної лінгвокомпаративістики. Засади дослідження визначено теорією керованого ментальними образами тлумачення слів. *Перспективним* видається накреслення програми означеного дослідження.

Список літератури:

1. Біблія. Старий Заповіт. Книга Буття 2 : 19, 20 / пер. І. Огієнко. <https://www.ukrbs.org/bible/UOB/GEN.2/%D0%91%D1%83%D1%82%D1%82%D1%8F-2/> (дата звернення 03.09.2023).
2. Васько Р.В., Валігура О.Р., Козуб Л.С. Сучасні лінгвістичні дослідження. Хрестоматія. Тернопіль : Вектор, 2014. 520 с.
3. Васько Р.В., Корольова А.В., Капранов Я.В. Фонологічно-семантична транспозиція етимона *'wet «вода» та результати її відображення у свідомості носіїв ностратичних мов. *Вісник КНЛУ. Філологія*. 2021. № 24(2). С. 26–37.
4. Ваховська О.В. (Не)Пропозиційна думка й мова: досвід дослідження архаїчних образів у сучасних словах. *Philological education and science: transformation and modern development vectors: Scientific monograph* / А. Крип'ячий. Полонійна академія в Ченстохові, Ченстохова; Рига, Латвія : Baltija Publishing, 2023. С. 1-44. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-283-8-1>
5. Ваховська О.В. Вербалізація концепту ГРІХ в англійському дискурсі XIV–XXI століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2011. 20 с.
6. Ваховська О.В. Імперативи сучасності і переклад: від теорії перекладу до практики його університетського викладання. *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries. Scientific monograph. Volume 1* / за ред. О.А. Бабелюк. Czestochowa: Polonia University in Czestochowa, 2022. С. 242–267. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-10>
7. Ваховська О.В. Основи комп'ютерної лінгвістики. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2023. 112 с.
8. Ваховська О.В. Переклад: слово, яке обернулося образом. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33(72). № 5, Частина 2. С. 1–7. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.5.2/01>
9. Ваховська О.В. Прикладні аспекти комп'ютерної лінгвістики. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2023. 136 с.
10. Воробйова О.П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2011. № 14(2). С. 53–64.
11. Жаботинська С.А. Семантика лінгвальних мереж у навчальному комбінаторному тезаурусі. *Studia Philologica. Філологічні студії*. 2019. № 13. Р. 17–27. doi: 10.28925/2311-2425.2019.13.3
12. Жаботинська С.А. Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2011. № 52. С. 3–11.
13. Капранов Я.В. Діахронічна інтерпретація і верифікація ступенів споріднення ностратичних мов (на матеріалі етимонів *Huḳa, *wol[a], *wete, *phaḥ- (~*phaḥ-), *marV) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.17. Київ, 2021. 39 с.
14. Корольова А.В. Когнітивна лінгвокомпаративістика: від реконструкції прамовних форм до реконструкції структур свідомості. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2014. № 17(2). С. 94–101.
15. Кришталь О.А. До співу пташок. Приватна подорож до себе: роман-есе. Київ, 2022. 256 с.
16. Левицький В.В. Основи германістики. Вінниця : Нова книга, 2008.
17. Потапенко С.І. Вітчизняна когнітивна лінгвістика: від аналітичного до інтеграційного вивчення мови. *Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія* : колективна монографія / К.І. Мізін. Переяслав-Хмельницький; Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2019. С. 159–171.
18. Стефанова Н.О. Етносеміотрична параметризація аксіоконцептосфер у британській та українській лінгвокультурах : дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.17, 10.02.21. Київ, 2020. 564 с.
19. Черхава О.О. Реконструкція теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу (на матеріалі англійської, німецької та української мов): монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2017. 400 с.
20. Шевченко І.С. Еволюційні механізми когнітивної семантики. *Когніція, комунікація, дискурс*. 2016. № 13. С. 131–141. DOI: 10.26565/2218-2926-2016- 13-07
21. Шевченко І.С. Когнітивні лінгвістичні дослідження: глобальне різноманіття. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2018. № 86. С. 196–199. <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2017-86-26>
22. Bechberger L., Kühnberger K.-U., Liu M. Concepts in action: representation, learning, and application. Springer Cham, 2021. 194 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-69823-2>
23. Benjamin W. The task of the translator. *The translation studies reader* / L. Venuti. London & New York : Routledge, 2000[1923]. Р. 15–25. <https://doi.org/10.4324/9780429280641>
24. Bennett D.J., Hill C. Sensory integration and the unity of consciousness. Cambridge, MA : MIT Press, 2014. 424 p.
25. Ben-Ze'ev A. The subtlety of emotions. Cambridge, MA : MIT Press, 2000. 628 p.
26. Besold T., Kühnberger K.-U. Symbolic and hybrid models of cognition. *The Cambridge Handbook of Computational Cognitive Sciences* / R. Sun. Cambridge : Cambridge University Press, 2023. Р. 139–172. doi:10.1017/9781108755610.007

27. Besold T.R., Kühnberger K.-U., Plaza E. Towards a computational- and algorithmic-level account of concept blending using analogies and amalgams. *Connection Science*. 2017. № 29(4). P. 387–413. doi: 10.1080/09540091.2017.1326463
28. Bloomfield L. *Language*. University of Chicago Press, 1933. 580 p.
29. Chalmers D. The representational character of experience. *The future for philosophy* / B. Leiter. Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 153–181. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780195311105.003.0011.
30. Charland L.C. Reconciling cognitive and perceptual theories of emotion: a representational proposal. *Philosophy of Science*. 1997. № 64. P. 555–579.
31. Chomsky N. The language capacity: architecture and evolution. *Psychonomic Bulletin & Review*. 2017. № 24(24). P. 200–203. doi:10.3758/s13423-016-1078-6
32. Clay V., König P., Kühnberger K.-U., Pipa G. Learning sparse and meaningful representations through embodiment. *Neural Networks*. 2021. № 134. P. 23–41, <https://doi.org/10.1016/j.neunet.2020.11.004>.
33. Dörner D. *Bauplan für eine Seele*. Reinbek: Rowohlt, 1999. 831 p.
34. English Thesaurus Dictionary. www.thesaurus.com
35. Eppe M., Maclean E., Confalonieri R., Kutz O., Schorlemmer M., Plaza E., Kühnberger K.-U. A computational framework for conceptual blending. *Artificial Intelligence*. 2018. № 256. P. 105–129. doi: 10.1016/j.artint.2017.11.005
36. Evans V., Green M. *Cognitive linguistics. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 856 p.
37. Frege G. Über Sinn und Bedeutung. *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*. 1892. Neue Folge, № 100/1. S. 25–50.
38. Frijda N.H. *The emotions*. Cambridge: CUP, 1986. 544 p.
39. Gład A. *Linguistic worldview(s): approaches and applications*. Milton Park, Abingdon, Oxfordshire : Routledge Studies in Linguistics, 2022. 240 p.
40. Goldie P. *The emotions: a philosophical exploration*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2000. 272 p.
41. Goodwyn E. *The neurobiology of the gods: how brain physiology shapes the recurrent imagery of myth and dreams*. London & New York : Routledge, 2012. 256 p. <https://doi.org/10.4324/9780203141526>
42. Grace G.W. *The linguistic construction of reality*. Oxfordshire: Routledge Library Editions; Philosophy of Language, 1987. 160 p.
43. Gust H., Kühnberger K.-U., Schmid U. Ontological aspects of computing analogies. In *Proceedings of the Sixth International Conference on Cognitive Modeling*. Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum, 2004. P. 350–351.
44. Györi G., Hegedüs I. A cognitive approach to the methodology of semantic reconstruction: the case of Eng. *chin* and *knee*. *Current methods in historical semantics* / K. Allan, J. Robinson. Berlin, Boston : De Gruyter Mouton, 2012. P. 313–333. <https://doi.org/10.1515/9783110252903.313>
45. Hillman J. *The myth of analysis: three essays in archetypal psychology*. Evanston: Northwestern University Press, 1998. 320 p.
46. Humboldt W. von. *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*. Berlin : F. Dümmler, 1836. 540 p.
47. Izard C.E. Basic emotions, relations among emotions, and emotion-cognition relations. *Psychological Review*. 1992. № 99. P. 561–565.
48. Jantsch E. Towards interdisciplinarity and transdisciplinarity in education and innovation. *Interdisciplinarity: problems of teaching and research in universities: results of a seminar on interdisciplinarity in universities, 7–12 September 1970*. Paris : OECD, 1972. P. 97–121.
49. Jung C. Archetypes and the collective unconscious. *Collected works of C.G. Jung*, volume 9, part 1 / G. Adler, R.F.C. Hull. Princeton : Princeton University Press, 1981. 480 p.
50. Jung C. On the nature of the psyche. *Collected works of C.G. Jung*, volume 8. London : Routledge & Kegan Paul, 1947. 608 p.
51. Jung C. The concept of the collective unconscious. *Collected works of C.G. Jung*, volume 9i. London: Routledge & Kegan Paul, 1936. 751 p.
52. Kaup B., Ulrich R., Bausenhardt K.M., Bryce D., Butz M., Dignath D., Dudschig C., Franz V.H., Friedrich C., Gawrilow C., Heller J., Huff M., Hütter M., Janczyk M., Leuthold H., Mallot H., Nürk H.-Ch., Ramsar M., Said N., Svaldi J., Wong H.Y. Modal and amodal cognition: an overarching principle in various domains of psychology. Unpublished manuscript. Tübingen, Germany : University of Tübingen, 2022. 46 p.
53. Korolyova A.V. Transformation stages of biosphere into noosphere: from syncretic consciousness of *Homo* to co-evolution of man and nature. *Logos*. 2021. № 108. C. 92–101. <https://doi.org/10.24101/logos.2021.58>
54. Korzybski A. *Science and sanity: an introduction to non-Aristotelian systems and general semantics*. NY : Institute of General Semantics, 1994. 927 p.
55. Kosslyn S.M., Thompson W.L., Ganis G. *The case for mental imagery*. Oxford : OUP, 2006. 260 p. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780195179088.001.0001.

56. Lakoff G., Johnson M. *Philosophy in the flesh: the embodied mind & its challenge to Western thought*. New York : Basic Books, 1999. 640 p.
57. Lambie J.A., Marcel A.A. Consciousness and the varieties of emotion experience: a theoretical framework. *Psychological Review*. 2002. № 109(2). P. 219–259.
58. Minsky M. *Society of mind*. NY: Simon and Schuster, 1988. 336 p.
59. Muñoz Martín R. Cognitive translation & interpreting studies. *Encyclopedia of translation & interpreting*. Granada : AIETI, 2022. P. 1–25.
60. Muñoz Martín R., Kairong R.-X. Cognitive translation studies. Models and methods at the cutting edge. *Linguistica Antverpiensia New Series*. 2020. № 19. P. 1–24.
61. Muñoz Martín R., Marin Garcia A. From the black box to cognitive translation & interpreting studies, but still part of the original descriptive translation studies. *50 years later: What have we learnt after Holmes (1972) and where are we now?* Las Palmas de Gran Canaria: ULPGC, 2022. P. 69–92.
62. Muñoz Martín R., Sun S., Li D. *Advances in cognitive translation studies*. Singapore: Springer, 2021. 220 p.
63. O’Callaghan C. *A multisensory philosophy of perception*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 240 p.
64. O’Callaghan C. Perception and multimodality. *Oxford Handbook of Philosophy of Cognitive Science / E. Margolis, R. Samuels, S. Stich*. Oxford: Oxford University Press, 2012. P. 92–117.
65. Ovchinnikova E. Integration of world knowledge for natural language understanding. Paris : Atlantis Press, 2012. 242 p. <https://doi.org/10.2991/978-94-91216-53-4>
66. Piaget J. The epistemology of interdisciplinary relationships. *Interdisciplinarity: problems of teaching and research in universities: results of a seminar on interdisciplinarity in universities, 7–12 September 1970*. Paris : OECD, 1972. P. 127–141.
67. Rojo López A.M., Muñoz Martín R. Translation process research. *The Routledge handbook of translation and methodology*. London: Taylor & Francis, 2022. P. 356–372.
68. Russell J.A. Culture and the categorization of emotions. *Psychological Bulletin*. 1991. № 110. P. 426–450.
69. Russell J.A., Fernandez-Dols J.M., Manstead A.S.R., Wellenkamp J.C. Everyday conceptions of emotion: an introduction to the psychology, anthropology and linguistics of emotion. Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 1995. 585 p. <https://doi.org/10.1007/978-94-015-8484-5>
70. Scherer K.R. Emotion. *Introduction to social psychology: a European perspective / M. Hewstone, W. Stroebe*. Oxford : Blackwell, 2000. P. 151–191.
71. Scherer K.R. Unconscious processes in emotion: the bulk of the iceberg. *Emotion and Consciousness / L.F. Barrett, P.M. Niedenthal, P. Winkielman*. New York : The Guilford Press, 2005. P. 312–335.
72. Scherer K.R. What are emotions? And how can they be measured? *Social Science Information*. 2005. № 44(4). P. 695–729.
73. Shevchenko I.S. Conceptual metaphors of ECONOMIC CRISIS in English: a historical cognitive perspective. *Armenian Folia Anglistica*. 2021. № 17, Том 1(23). С. 24–34. DOI: <https://doi.org/10.46991/AFA/2021>
74. Vakhovska O.V. Interpretation in translation as a word-image metamorphosis. *Proceedings of the International scientific conference “Philological sciences and translation studies: European potential”* (November 3–4, 2022). Polonia University in Częstochowa; Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. P. 235–238. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-58>
75. Vakhovska O.V. A cognitive linguistic perspective on first-person verbal report on emotion experience. *Вісник ХНУ імені В.Г. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання»*. 2017. № 85. P. 72–80. <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2017-85-10>
76. Vakhovska O.V. Metaphor in first-person verbal report on emotion experience of depression. MSc thesis in Cognitive Science. Osnabrück: Osnabrück University. 154 p.
77. Vakhovska O.V. Metaphor in the light of conceptual metaphor theory: a literature review. *Cognition, Communication, Discourse*. 2017. № 15. P. 84–103. doi: 10.26565/2218-2926-2017-15-06
78. Vakhovska O.V. Metaphors of depressive emotions in psychopathological discourse: a cognitive linguistic analysis. *Cognition, Communication, Discourse*. 2017. № 14. P. 86–97. doi: 10.26565/2218-2926-2017-14-08
79. Vakhovska O.V. Metaphors of emotions: towards a data-driven formalization. *Вісник КНЛУ. Серія «Філологія»*. 2021. № 24(1). P. 33–48. doi: 10.32589/2311-0821.24%20(1).2021.236030
80. Vakhovska O.V. Must the pot of seven holes be a translation theorist’s riddle? *KELM Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. № 4(48). P. 117–125. <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.19>
81. Vakhovska O.V. Subjectivity in metaphor translation: a case for Russian translation of English metaphors of depressive emotions. *Cognition, Communication, Discourse*. 2021. № 23. P. 99–117. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2021-23-07>
82. Vakhovska O.V. The sin of the translator: on words and mental images in translation. *Amazonia Investiga*. 2022. № 11(54). P. 178–188. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.54.06.17>
83. Vakhovska O.V. Words and worldviews: on the issue of etymological interpretation. *Філологічні науки та перекладознавство: європейський потенціал* : матеріали міжнародної наукової конференції, м. Влоцлавек,

Республіка Польща, 6–7 вересня 2023 р. Влоцлавек: Куявський університет у Влоцлавеку, 2023. (вийде друком у жовтні 2023 року).

84. Vakhovska O.V., Isaienko, O.M. Language, culture, and image-driven interpretations in translation: a case for the university translation classroom in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. № 10(47). P. 240–249. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.25>

85. Vakhovska O.V., Jusuk F.F. Image-driven interpretations in professional communicative mediation: bringing translation and psychotherapy together. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2021. № 48(261). P. 63–67. <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2021-261IX48-11>

86. Vasko R.V. Semiotic and culturological passportization of numeric phraseosymbols. *Logos*. 2019. № 98. P. 94–103. <https://doi.org/10.24101/logos.2019.10>

87. Vasko R.V. The idea of harmonizing hypotheses about the origin of life on earth: the rational principle – human being and his language. *Logos*. 2021. № 106. С. 80–91. <https://doi.org/10.24101/logos.2021.09>

88. Vasko R.V., Korolyova A.V., Pakholok Z.O., Korolyov I.R. Logic and semiotic passportization of numbers in different cultures. *Journal of History, Culture and Art Research*. 2020. № 9(3). P. 277–287. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2702>

89. Vasko R.V., Korolyova A.V., Tolcheyeva T.S., Kapranov Y.V. Human language as a natural artifact of planetary-noospheric mind: coevolutionary-macromutational reinterpretation. *Amazonia Investiga*. 2020. № 9(34). P. 17–23. <https://doi.org/10.34069/AI/2020.34.10.2>

90. Vasko R.V., Vakhovska O.V. European transformation of higher education in Ukraine – an opinion translated into action: the case for Computational Linguistics at Kyiv National Linguistic University. *Вісник КНЛУ. Серія «Філологія»*. 2023. № 26(1). P. 19–37. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2023.286181>

91. Watkins C. 2000 The American heritage dictionary of Indo-European roots. Boston; New York : Houghton Mifflin Harcourt, 2000. 149 p.

92. Weber S. A touch of translation: on Walter Benjamin's "Task of the translator". *Nation, language, and the ethics of translation* / S. Bermann, M. Wood. Princeton & Oxford : Princeton University Press, 2005. P. 65–79. <https://doi.org/10.1515/9781400826681.65>

93. Wierzbicka A. Emotions across languages and cultures. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 349 p.

94. Wierzbicka A. Semantics: primes and universals. Oxford: Oxford University Press, 1996. 500 p.

95. Yudkowsky E. Seed AI. Lesswrong. 2001. www.lesswrong.com/tag/seed-ai (дата звернення 03.09.2023).

96. Zalizniak A.A. A catalogue of semantic shifts: towards a typology of semantic derivation. *From polysemy to semantic change: towards a typology of lexical semantic associations* / M. Yanhove. Amsterdam : Benjamins, 2008. P. 217–232.

97. Zhabotynska S.A. New trends in word studies. A lecture course. Cherkasy : Bohdan Khmelnytsky National University, 2010. 80 p.

98. Zhabotynska S.A. Saussure's theory of the linguistic sign: a cognitive perspective. *Papers of the International Congress of Linguistics*, online, 20–27 July, 2013. Genève : Département de Linguistique de l'Université de Genève. https://www.cil19.org/uploads/documents/Saussure_Theory_Of_The_Linguistic_Sign-A_Cognitive_Perspective.pdf

99. Zhabotynska S.A. The study of language: linguistic paradigms. *Studia Philologica*. 2019. № 1. P. 7–12. <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2019.12.1>

Vakhovska O. V. THE WORD AS A SIGN-SYMBOL IN THE LINGUISTIC WORLDVIEW: AN EVOLUTIONARY PERSPECTIVE – A PROBLEM STATEMENT

This paper is a problem statement for the historical linguistic exploration of the sign-symbolic nature of the word as an element of the linguistic worldview showing its properties in evolutionary dynamics. The exploration spans across the scholarly domains of comparative linguistics, cognitive linguistics, cognitive translation studies, semiotics, psychology, and philosophy of mind, and uses (proto-)language data as it aims to reconstruct the structures of the primitive and modern consciousness of man, and to expose the interrelations that these structures develop diachronically and maintain synchronically, with the understanding that these interrelations trigger the panchronic mechanisms of construal for particular linguistic worldviews that become formative for distinct national cultures.

The theory of image-driven interpretations of words of language that the author develops is used in this research in order to devise a methodology of semantic reconstruction suited to analyzing words as sign-symbols. Analysis of this kind allows one to expose and explain the various and unique ways of seeing and understanding the world that the speakers of different languages historically have. Importantly, this analysis shows exactly how different the speakers' seeing and understanding of the world is across different languages, as long as this analysis works with the speakers' non-propositional (seeing the world) vs propositional (understanding the world) thought manifested in the words of language.

The author views the interpretation of a word as a creative act of giving a meaning to a verbal sign and, vice versa, of manifesting a meaning via a verbal sign, which is fueled by the mind's representational content caused by the peculiar embodiment of the human species. Word interpretation as a meaning-making act is driven by mental images that represent in the human mind the objects, processes, and states of the experiential world, and are the symbols for these. This mental act is constitutive for the sign-symbolic nature of the word, and is actuated by a neurophysiological mechanism that is panchronic.

Key words: *conceptual worldview, consciousness, diachrony, interpretation, linguistic worldview, mental image, mind, national culture, panchrony, semantic reconstruction, sign, sign-symbolic nature of the word, symbol, synchrony, word.*